

особенности экспликации категории “гендер” в текстах, размещенных на официальных страницах спецслужб России.

Ключевые слова: гендерный диспаритет, интернет-коммуникация, интернет-лингвистика, лингвогендерология, семантическая сфера.

Andrukhovich A., docent
National Academy of the Security Service of Ukraine

REALIZATION OF THE *GENDER* CATEGORY IN OFFICIAL *WEB* RESOURCES OF RUSSIAN SPECIAL SERVICES

The article addresses the features of web communication viewed from the standpoint of modern linguistic genderology. There is evidence of the correlation between the linguistic and other academic vectors of this problem's investigation; describes the features of the explication of the category of gender in texts on official pages of Russian special services.

Key words: gender disparity, web communication, web linguistic, linguistic genderology, semantic sphere.

81'25=134.2 =161.2:070

Антоненко З.В., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ ІСПАНСЬКИХ ЕВФЕМІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ У ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕМАТИКИ

У статті розглянуто прийоми та особливості евфемізації іспанського та українського фінансово-економічного й політичного дискурсу. Проаналізовано функції цього явища і його амбівалентну природу.

Ключові слова: дискурс, дисфемізм, евфемізм, метафора, переклад.

Події соціально-політичного та економічного життя, зміни у світовій спільноті спричинили істотні трансформації в мові ЗМІ. Мета, яку має наше дослідження, – це аналіз стилевих і мовних особливостей сучасного медіатексту, які пов'язують із новітніми технічними засобами, особливостями масової комунікації,

характером взаємовідносин адресанта й адресата інформації. Об'єктом дослідження стали процеси евфемізації і дисфемізації в медійних текстах початку XXI століття. Дослідження мови ЗМІ порушує ціле коло питань щодо статусу мови ЗМІ в системі функціональних стилів; її єдності, представлені цілим списком "мов": газет, телебачення, Інтернету, документального кіно, реклами, політичних промов тощо; співвідношення лінгвальних та екстралінгвальних чинників, що визначають вживання мовних одиниць у цій сфері мовленнєвої комунікації.

Висвітлення в науковій літературі ця проблематика знайшла в працях Л.В. Щерби, Б.А. Ларіна, В.В. Виноградова, М.Н. Кожина, Г.Я. Солганіка, І.П. Лисакова та ін.

Саме для сфери масової комунікації характерні мовленнєві трансформації. Деякі з них провокують розмивання чітких меж між особистою і масовою комунікацією на користь зниження офіційності. В офіційну сферу спілкування проникають елементи, які є характерними для розмовної мови. Журналісти намагаються відійти від традиційних кліше, "пожвавити" мову, привернути увагу до свого матеріалу. Характерною ознакою медіатекстів стала відмова від будь-яких табу на вияв особистісного сприйняття подій і фактів. Автор тепер не просто ретранслятор чийсь думки, але й особистість, здатна на категоричні оцінки, емоційно-виразні слова та ігри зі стилем. Він актуалізує семантичні компоненти слова відповідно до своїх комунікативних інтенцій. Залежно від них (пом'якшити, завуалювати, висміяти, погіршити значення) і використовується евфемістична чи дисфемістична заміна. Семний збіг структур виявляється недостатнім під час вибору одиниці номінації, важливу роль відіграє особисте сприйняття змісту. Використання евфемізмів чи дисфемізмів у мові ЗМІ сьогодні має сприйматися не тільки як прикмета часу, але як спроба самовизначення мовця, прагнення свободи думки, свободи слова, свободи самоідентифікації у мовному колективі, свободи від мовної "однаковості" тощо.

На сьогодні можна виділити такі чинники появи евфемізмів: 1. неблагозвучність певної лексики; 2. соціально-політичний чи економічний чинник; 3. соціальний аспект; 4. культурний аспект; 5. аспект дотримання професійного престижу; 6. незнання певного поняття; 7. вживання переносного значення; 8. заміна (торгова марка замінює неблагозвучне слово); 9. еліipsis [1,68].

В основі всіх визначень поняття "евфемізму" лежить "заміна грубих або різких слів і висловів більш м'якими". Л. Крисін визначає евфемізм як "спосіб непрямого, перифрастичного й при цьому пом'якшувального позначення предметів, властивостей чи дій" [1,69]. Лінгвістичний словник трактує евфемізми як "емоційно нейтральні слова та словосполучення, що вживаються замість синонімічного слова чи виразу, які видаються мовцеві непристойними, грубими чи не тактовними" [2, с. 590].

Евфемізми є частиною картини світу, складним, багатограним мовним явищем, яке можна розглядати в трьох взаємопов'язаних аспектах:

-соціокультурний (тобто в основі евфемії – моральні й релігійні мотиви, під впливом яких прямі найменування сакралізованих денотатів викликають негативну реакцію);

- психологічний (прагматичний): тобто ефект пом'якшення, через який непряме вторинне найменування нейтралізує негативні емоції (страх, сором, огиду тощо);

-власне лінгвістичний.

Іспанський публіцист Алекс Гріхельмо в своїй статті "Спокуса слів" доводить прямий зв'язок між **відсотком зростання ВВП та поширенням процесів** евфемізації в мові [3, с. 20]. Евфемізм, що прозвучав у промові політика або прийнятий в офіційних текстах урядових повідомлень, стає об'єктом мовної рефлексії журналіста або політика, який начебто розшифровує евфемізм, причому, як правило, це відбувається в іронічному ключі. Головним маркером іронії тут виступають лапки, однією з функцій яких є попередження читача про те, що слово або вислів має додаткову значеннєву площину, тобто існує контекстуальне значеннєве зміщення. Евфемізм в іронічному контексті служить засобом не стільки відволікання, скільки привернення уваги до негативних явищ дійсності за принципом "від протилежного". Навмисне зниження точності номінації для перекручування або маскування справжньої сутності денотата (негативних політичних явищ) призводить до порушення головних прагматичних правил. Маніпулятивний ефект базується на механізмі асоціативності, відволікання уваги слухача або читача від забороненого поняття, від справжнього змісту повідомлення. Вживання евфемізму з викривальним коментарем і в лапках, які символізують семантичне зміщення, є своєрідним засобом відновлення комунікативної справедливості[4, с. 47].

Евфемія та дисфемія – це способи або особливі стратегії використання слова, що становлять частину широкої комунікативної стратегії непрямого підходу. З ономасіологічного погляду, суть евфемії – це непряме найменування небажаного денотата. Застосовувані при цьому різноманітні мовні засоби, що дозволяють уникнути прямої номінації, можуть бути класифіковані за формальними і змістовими характеристиками.

З формального погляду, виходячи з кількісного співвідношення одиниць, що становлять вихідне й остаточне найменування, усі різновиди евфемістичних замін зводяться до трьох типів: 1) розгортання: слово → словосполучення; 2) згортання: словосполучення → слово; слово → абрєвіатура; 3) еквівалентна заміна: кількість складників не змінюється. Зі змістового погляду, за характером семантичних перетворень і остаточним значеннєвим ефектом розрізняють два типи замін: заміни без збільшення значеннєвої невизначеності, приблизно еквівалентні за обсягом значення, і заміни, що призводять до збільшення значеннєвої невизначеності[5, с. 78].

Дедалі частіше з вуст чиновників різних рівнів можна почути про: уповільнення темпів економічного зростання, зменшення зростання темпів заробітної платні, корегування валютних ринків, реформування сектора соціальних виплат, допомогу вкладникам банків.

Опрацювання емпіричного матеріалу дало змогу виявити такі особливості процесу евфемізації: 1. вмотивованість; 2. наявність ціннісної домінанти; 3. здатність до вияву "магічної" функції мови, створення міфологем; 4. лозунговість (політичні афективи); 5. діалектичність евфемістичного перетворення; 6. риторична стратегія для маніпуляції громадською думкою.

Евфемізм виконує дві функції: пом'якшення номінації та маскування змісту мовного виразу. Вони є нейтральним засобом вираження, мають прагматичний потенціал звести нанівець небажані асоціації. Зловживання евфемізмами можна оцінювати амбівалентно, оскільки воно штучним шляхом маскує реально існуючу ситуацію, проте водночас є виявом культурної, ввічливої мови, тобто має позитивний ефект.

Аналіз текстів іспанських статей дозволив виділити такі способи евфемізації:

Морфологічний:

а)негативна префіксація;

Утворення евфемізму відбувається за зразком: префікс + іменник (прикметник, прислівник) – антонімічне за смыслом слово до денотата.

Administración ineficiente – неефективне господарювання замість збиткове

Acumulación de desequilibrios – нагромадження негативних чинників

Fase de desaceleración económica – уповільнення темпів зростання економіки

Contracción económica – уповільнення темпів зростання

Devaluación competitiva de los salarios – вирівнювання заробітної платні.

Словосполучення означає, що великій кількості людей уріжуть виплати, а жодній категорії, натомість, не піднімуть.

Desaceleración abrupta, intensa, severa – стрімке уповільнення зростання економіки.

б) аббревіація;

В аббревіатурах "ініціального" типу лексичне значення слова лежить у корені, так само як і пов'язані з ним конотації. Від кореня залишаються лише перші літери чи звуки, що може зробити їх незрозумілими для реципієнта або позбавити певних негативних конотацій.

Вживання аббревіатури *ERE (expediente de regulación de empleo)*, яку DRAE визначає як постанову згідно до якої уряд дозволяє або забороняє підприємцю звільнити працівника.

La reforma empieza a aplicarse con rebajas de sueldos, ERE y traslados. (ElPaís)

Реформа вступає в дію: зниження зарплат, звільнення та переведення на інші посади.

El Diálogo Social crea ayudas a empresas en crisis para evitar despidos colectivos. (ABC)

Соціальний діалог створює фонд допомоги підприємствам, щоб уникнути масових звільнень.

Звільнення має негативну конотацію, у той час як відповідна аббревіатура, хоча й має теж саме імпліцитне значення, сприймається як регуляція, впорядкування, тобто відсутній негативний складник. Вживання евфемізму зазвичай спрямовано на внутрішнього читача, тому в перекладі відтворена лексема *звільнення*, що також зумовлено різницею у правових системах та регулюванні ринку зайнятості.

Лексичний:

а) генералізація; типовим семантичним прийомом евфемізації, пов'язаним із генералізацією (розмивання значеннєвого змісту) значення є заміна небажаного визначення родовим терміном (гіперонімом) або словом широкої семантики. Генералізація розуміє під собою заміну небажаного визначення родовим терміном, у якому відсутні компоненти прагматичного центру, що мотивують негативну оцінку: участь (податок), конфлікт (війна), безладдя (масові акції протесту); заміну словом широкої семантики: дія, зусилля, завдання (агресія, напад, війна); уведення невизначеності, зокрема, слів із дифузійною семантикою (деякий *cierto*, відомий *conocido*, певний *particular*, відповідний *correspondiente*, належний *conveniente*), що у сполученні з іменниками широкої семантики перетворюються в штампи політичного дискурсу (певні кроки в цьому напрямку зроблено *en ese campo ya han sido hechos ciertos pasos*; давати відповідні вказівки *impartir instrucciones*). Для іспанської мови також продуктивним є вживання неозначеного артикля.

Досить активно використовується займенник як засіб евфемістичної заміни, оскільки ця частина мови має змінне та узагальнене значення, характеризується семантичною невизначеністю. Переважають займенники вказівні та неозначені, іноді особові: це(*eso*), цей (*ese*), деякий/*a/i* (*alguno/a/os/as*). Уживані з метою евфемізації прикметники *відомий*, *певний*, *відповідний* набувають рис неозначеного займенника й у сполученні з іменником широкої семантики стають газетно-публіцистичними кліше.

Ponderación de los impuestos – збалансування податкових виплат, замість того, щоб говорити про збільшення податкового тиску, вживають лексему *збалансування*.

Cambio de modelo de crecimiento – зміна моделі економічного зростання.

Estamos en un nuevo contexto económico – нові реалії економічного сьогодення

б) описова перифраза;

Коли йдеться про скорочення ***programas de recortes***, не вживають ***втрата***, ***жертва "sacrificio"***, натомість ***консолідація податків (вирівнювання податкових зобов'язань)*** ***medidas de consolidación fiscal***.

Ante la falta de visibilidad financiera para los próximos meses, la compañía ha optado por cesar la operación de sus vuelos como medida de prudencia y seguridad.

Через непевну фінансову перспективу на найближчі місяці, компанія вирішила скоротити кількість рейсів через питання забезпечення безпеки та надійності польотів.

Конкурсне діловодство (процедура банкрутства) concurso de acreedores, не називаючи прямо відмову компаній платити за своїм зобов'язанням.

Racionalización de la red de las oficinas – оптимізація видатків на утримання відділень, термін "раціоналізація" не несе негативної конотації, натомість мова йде про закриття певної кількості відділень у зв'язку з неможливістю їхнього утримання.

Problemas de liquidez monetaria (проблема грошової ліквідності) замість quiebra (банкрутство).

Regulación de empleo (регуляція зайнятості) – замість el aumento del paro – зростання безробіття.

El gobierno griego se vio obligado a recurrir a la regulación de empleo para estabilizar el mercado laboral del país.

Грецький уряд був змушений втрутитися в процес регуляції зайнятості аби стабілізувати ринок праці в країні.

Racionalización del gasto público раціоналізація державних витрат – замість reducción presupuestaria (скорочення бюджету).

Las firmas de moda de alta gama, que nunca anuncian "rebajas" en las páginas de los periódicos, sino "ventas especiales".

Модні будинки ніколи не оголошують знижки на шпальтах газет, вони оголошують "спеціальні пропозиції".

в) метафоризація;

Як відомо, метафора – це властивість слова чи словосполучення розкривати сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю. З евфемістичною метою використовуються лексеми, які пом'якшують слова-огигінали, здійснюючи маніпулятивний вплив на свідомість реципієнта, дозволяють створити яскравий образ, побудований на несподіваних асоціаціях: гроші "залягли", "тіньова економіка", економічний інфаркт тощо. Мета використання евфемізму – уникнути прямої номінації, а метафора – це будь-яке вживання слова у непрямомузначенні.

Hay turbulencias en la economía mundial – світова економіка увійшла в зону турбулентності.

La burbuja inmobiliaria – aterrizar suave de los precios.

Бульбашка ринку нерухомості – поступове падіння цін.

Cuando un político o economista se mete a dietista, échese a temblar, alerta, como cuando dicen: "Tenemos mucha grasa, debemos hacer dieta y entonces volveremos a estar bien".

*Коли політик або економіст записується на прийом до дієтолога, починайте переживати. Тривога! Імпліцитне значення таке: **В нас забагато жиру**, ми повинні дотримуватися дієти і тоді нам стане краще.*

Fuga de cerebros, movilidad exterior, emigración juvenil forzosa – "відтік мізків", молодої робочої сили.

2) метонімізація;

Властивість лексеми переносити своє значення на інший, схожий за природою, предмет.

El país sufre un shock externo. Де під країною розуміється економіка, тобто всі сфери життя переживають кризу.

Estamos en un nuevo entorno. Живемо в іншій часи.

No es un horizonte prolongado sino transitorio. Економічна криза мине, вона довго не затримається.

Метонімія не є продуктивним засобом евфемізації, оскільки не має здатності приховувати або нівелювати негативні властивості, а лише називає речі за суміжністю (частину цілого, або навпаки).

У медійному дискурсі продуктивним є процес **евфемізації розмовно-просторічних фразеологічних одиниць**, зважаючи на їхню здатність співвідноситися з великою кількістю небажаних денотатів. Аналіз фактичного матеріалу дозволив виокремити:

1) лексичну субституцію: *el efecto dominó en la economía europea* – принцип доміно в європейській економіці;

2) семантичне нарощування або розширення значення: *tres pilares de la economía europea* – три стовпи європейської економіки;

3) усічення форми: *los financieros hicieron su agosto* – фінансисти нагріли руки;

4) прономіналізація фразеологізму: *chocaron dos cabezas de hierro* – найшла коса на камінь. Таким чином був описаний перший візит новообраного президента Франції Франсуа Олланда до Німеччини на зустріч із канцлером Ангелою Меркель. В

українському перекладі заголовок було відтворено як "**найшов Олланд на Меркель**".

Синтаксичний:

а) надмірно ускладнені структури словосполучення:

vehículos de ejecución hipotecaria – процедура виконання угоди іпотечної позики, замість *desahucias*– виселення, розірвання іпотечної угоди, викидання на вулицю.

Políticas en caminadas a la reducción de la imposición sobre el trabajo, aumentándola sobre el consumo – політика спрямована на зменшення податкового тиску на заробітну плату, яка, натомість, передбачає збільшення його на споживання, замість *subida del IVA*– зростання ПДВ.

Серед синтаксичних способів було виокремлено різні трансформації словосполучень: уведення додаткового позитивного компонента до структури словосполучення, поєднання слів із протилежним значенням, надмірне поширення структури словосполучення (*було припинено діяльність* замість *закрито*), *pérdida de capacidad de crear empleo* (*втрата можливості створення нових робочих місць*), *fase de preparación de la economía para la recuperación* (*фаза підготовки економіки до зростання*), *El crecimiento negativo* – *негативне (від'ємне) зростання*.

Іспанській мові властива постпозиція прикметника у відношенні до іменника. Таким чином, перша лексема привертає увагу читача, а епітет, який її характеризує може залишитись непоміченим, а отже, буде досягнута мета вживання евфемізму. Українська мова зазвичай ставить прикметник у препозицію, а отже читач одразу концентрує увагу на значенні слова, а словосполучення *негативне зростання* втрачає силу і зовсім нівелює та робить абсурдним зміст (антифраза).

Reducción de nuestro crecimiento. Уповільнення зростання нашої економіки.

Наявність лексеми зростання в цьому словосполученні відволікає увагу від іменника уповільнення, оскільки йде останнім в реченні, з психологічної точки зору має запам'ятатися саме остання лексема.

Tenemos una restricción severa en la liquidez – маємо значне зменшення ліквідності (платоспроможності).

Розширення семантичного значення виявилось ще одним засобом евфемізації соціально-політичного життя сьогодення. Так,

revisión de paridad cambiaria – перегляд валютних паритетів, замінює негативну лексему *девальвація* (**devaluación de la moneda**).

Jubilación anticipada (достроковий вихід на пенсію) замість (recortes) скорочення.

Racionalización del gasto público раціоналізація державних витрат – замість **reducción presupuestaria**(скорочення бюджету).

Moderación salarial – усереднення рівня заробітної плати має на меті стримати, уповільнити, впорядкувати зростання заробітної платні.

Проведене дослідження дозволило дійти таких висновків: евфемізми, які функціонують у сучасному іспанському дискурсі ЗМІ, мають яскраво виражений прагматичний потенціал, який дозволяє відволікти увагу читача від справжнього змісту повідомлення, висвітлити події у вигідному світлі завдяки зміщенню прагматичного фокуса. Евфемізми іспанської мови чітко вмотивовані соціально-економічним та політичним чинником, тобто сучасна мова ЗМІ намагається уникнути вживання не лише нецензурних слів, слів-табу, тощо, а також замаскувати негативні події соціально-економічного життя. Переклад іспанських евфемізмів українською мовою потребує знання економічної термінології, оскільки і без того складна парадигма економічних дефініцій, ускладнюється описовістю, мета якої – приховати реальний стан речей. Дослідження виявило, що здебільшого у перекладі зберігається вживання евфемістичного виразу, проте за відсутності відповідного поняття, або реалії в українській мові, перекладачу доводиться передавати імпліцитне значення закладене в евфемізмі. Відтворення евфемізму утвореного морфологічним способом негативної префіксації українською мовою ускладнюється об'єктивними причинами функціонування та розвитку обох мов дослідження, тобто відсутністю тотожних лексем на позначення понять. Абревіація як засіб евфемізації втрачає свій сенс у перекладі, оскільки ініціальні абревіатури творяться для маскування негативної конотації в отримувача інформації мовою оригіналу, мовою ж перекладу вона буде зовсім незрозумілою, тому евфемізм не відтворюється. Синтаксичний спосіб уведення додаткового позитивного компонента до структури словосполучення, поєднання слів із протилежним значенням, надмірне поширення структури словосполучення, лексичний спосіб генералізації та описової перифрази найчастіше зустрічаються в

текстах іспаномовних ЗМІ та повністю відтворюються в перекладах відповідних статей українською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Крысин Л.П.* Эвфемистическиеспособывыражения в современномрусскомязыке // Русскийязык в школе. М., 1994.
2. *Селіванова О.* Передмова//Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. К., 2006..
2. *Alex Grijelmo* "Defensa apasionada del idioma español. 2011.
3. *Alex Grijelmo* "La seducción de las palabras" 2000.
4. *George Lakoff* "Nopiensesenunelefante. Lenguaje y debatepolítico" 2007.
5. *Noam Chomsky* "Knowledge of Language: ItsNature, Origin, andUse". 1986
6. *Noam Chomsky, Carlos Peregrin Otero* "Language and politics".1988.
7. How not to say What you mean: A Dictionary of Euphemisms/[R.W.Holder]USA: Oxford University Press, 2003.

Стаття надійшла до редакції 19.04.13.

Антоненко З.В., асист.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ИСПАНСКИХ ЭВФЕМИЗМОВ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ В ПЕРЕВОДЕ ТЕКСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕМАТИКИ

В статье проанализированы приёмы и особенности эвфемизации и дисфемизации испанского и украинского финансово-экономического и политического дискурса. Рассмотрены функции явления эвфемизации и его амбивалентная природа.

Ключевые слова: дискурс, дисфемизм, метафора, перевод, эвфемизм.

Antonenko Z.V., assist.,
Institute of Philology, National Taras Shevchenko University

REPRODUCTION OF SPANISH EUPHEMISMS IN UKRAINIAN TRANSLATION OF TEXTS WITH ECONOMIC SUBJECT MATTER

The article investigates the ways and peculiarities of euphemia and dysphemia in financial and economic, political discourse of Ukrainian and Spanish languages. The functions of the phenomenon of euphemia and its ambivalent nature are highlighted.

Key words: discourse, euphemia, dysphemia, metaphore, translation.